

Ολυμπία Βρακοπούλου, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Ο Οψαρολόγος*)

Ο *Οψαρολόγος* είναι ένα πεζό κείμενο με ευτράπελο περιεχόμενο, γραμμένο στα τέλη του 14ου ή τις αρχές του 15ου αιώνα (Δανιήλ 2007, 1645). Πρόκειται για σύνθεση που είναι λίγο μεταγενέστερη του *Πωρικόλογου*, ενός έργου του 13ου-14ου αιώνα, το οποίο παρωδεί το τυπικό των δικαστικών πρακτικών της βυζαντινής αυλής και γενικά θεωρείται ότι στην προκειμένη περίπτωση λειτούργησε ως «πρότυπο» (Κεχαγιόγλου 1999, 19). Τα κείμενα αυτά εντάσσονται στην κατηγορία των ευτράπελων και σατιρικών διηγήσεων που αντλούν τα θέματά τους από το ζωικό ή το φυτικό βασίλειο. Ο τίτλος σημαίνει «Ο ειδικός στα ψάρια» ή «Διήγηση σχετική με ψάρια» και βρίσκεται σε αναλογία με τίτλους έργων αγαπητών στον κόσμο της εποχής, όπως ο *Φυσιολόγος*, ο *Πωρικόλογος* και ο *Πουλολόγος* (Krumbacher 1903, 147).

Η υπόθεσή του σκιαγραφείται ως εξής: στην αυλή του βασιλιά Κήτους εμφανίζονται η Συναγρίδα και η Λαβρακότουρνα, οι οποίες κατηγορούν τον Τζήρο ότι λαμβάνει μέρος σε συνωμοσίες εναντίον της βασιλείας. Ο βασιλιάς αρχικά δεν θέλει να πιστέψει τις κατηγορίες, αλλά από την κατάθεση του μαυροντυμένου Ομύδιου προκύπτει ότι αυτές είναι αληθείς. Τότε ο βασιλιάς ζητά από μια επιτροπή αξιωματούχων να αποφανθεί – δυστυχώς για τον Τζήρο το πόρισμα είναι αρνητικό και τιμωρείται με το κόψιμο της γενειάδας του. Ο βασιλιάς Κήτος με οργή τον καταριέται να μην γλιτώσει από κανένα κακό και τα μέλη της αυλής τού εύχονται υγεία και μακροήμερευση.

Η μίμηση του *Πωρικόλογου*, η οποία παρατηρείται ακόμα και στις ηχητικές αντιστοιχίες των ονομάτων των προσώπων-ρόλων, κρίνεται μάλλον ανεπιτυχής, καθώς πέρα από τη γενικότερη συρρίκνωση της αφήγησης λείπει και το στοιχείο της τελικής ανατροπής στην έκβαση της δίκης, γεγονός που «πιθανόν να ήταν και ένας από τους λόγους που έκανε τον *Οψαρολόγο* να μείνει λιγότερο αγαπητός» (Κεχαγιόγλου 1999, 19). Όπως και να είναι, στο κείμενο είναι σαφές το σατιρικό στοιχείο και η διάθεση διακωμώδησης των τυπικών της βυζαντινής αυλής, κάτι που επιτυγχάνεται με την απαρίθμηση πολλών από τους πομπώδεις τίτλους των αξιωματούχων. Η βυζαντινή γραφειοκρατία και τα δύσκαμπτα τελετουργικά της

αυλής, με τα ποικίλα αξιώματα χωρίς αντίκρισμα, είναι παροιμιώδη. Το κείμενο αντιμετωπίζει κριτικά και δηκτικά τα κοινωνικοπολιτικά πράγματα, αποστασιοποιημένο από το γίνεσθαι της αυτοκρατορικής αυλής, υιοθετώντας εντέλει μια περισσότερο λαϊκή οπτική (Κεχαγιόγλου 2003, 45).

Στο έργο, βέβαια, εντοπίζονται και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία, όπως τα ψάρια που επιλέγονται ως πρωταγωνιστές, κάτι που πιθανό να φανερώνει και τη σημασία και την αξία που είχαν για τη διατροφή και την καθημερινή διαβίωση των κατοίκων της Κωνσταντινούπολης και της ευρύτερης περιοχής της Προποντίδας ή της Μαύρης Θάλασσας ή και του Βόρειου Αιγαίου, από όπου εικάζεται ότι προέρχεται ο συγγραφέας του εν λόγω κειμένου (Δανιήλ 2007, 1645· Κεχαγιόγλου 1999, 19). Επιπλέον, παρέχονται ενδείξεις σχετικά με την αίσθηση του χιούμορ των ανθρώπων της εποχής και την καλόγουστη σάτιρα με την οποία εκφράζουν το κοινό αίσθημα.

Αν και ο *Οψαρολόγος* δεν είχε τυπωθεί πριν το 1903, οπότε και έκανε τη φιλολογική του έκδοση ο Κ. Krumbacher, οι μεταφράσεις του σε αρκετές ξένες γλώσσες φανερώνουν πως επρόκειτο για κείμενο ιδιαίτερα αγαπητό στον ορθόδοξο κόσμο, ο οποίος μάλιστα, στην περίπτωση των σλαβόφωνων πληθυσμών που κατοικούσαν στα βόρεια και ανατολικά σύνορα του βυζαντινού κράτους, φαίνεται ότι βρήκε στο περιεχόμενό του ένα κατάλληλο όχημα έκφρασης με μια σταθερή ζωτικότητα ως τις αρχές του 20ού αιώνα (Κεχαγιόγλου 1999, 19). Διασώζεται σε ένα χειρόγραφο, τον κώδικα Ψ IV 22 της μονής Escorial στην Ισπανία, και, εκτός από την έκδοση του Krumbacher, στην οποία στηρίζεται η ανθολόγηση των ακόλουθων αποσπασμάτων, υπάρχει και εκείνη σε επιμέλεια της Η. Winterwerb (1992), που εκδίδει κριτικά στο ίδιο βιβλίο και όλες τις παραλλαγές του *Πωρικόλογου*. Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι και δύο αυτές εκδόσεις αποτέλεσαν τη βάση της δημοσίευσης ολόκληρου του κειμένου στον πρώτο τόμο της *Πεζογραφικής ανθολογίας* του καθηγητή Γιώργου Κεχαγιόγλου (2003). Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η χρήση του μονοτονικού συστήματος και η εκσυγχρονισμένη ορθογραφία σύμφωνα με τις εκδοτικές προδιαγραφές του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) για τα παλιότερα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Δανιήλ 2007

Χρήστος Δανιήλ, «Ο Οψαρολόγος», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 1645.

Κεχαγιόγλου 1999

Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Τόμος Β΄2: 15ος αιώνας-1830*, Σοκόλης, Αθήνα 1999, σ. 19-29.

Κεχαγιόγλου 2003

Γιώργος Κεχαγιόγλου (επιμ.), *Πεζογραφική ανθολογία. Αφηγηματικός γραπτός νεοελληνικός λόγος. Βιβλίο πρώτο: Από τα τέλη του Βυζαντίου ως τη Γαλλική Επανάσταση*, ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 2003, σ. 45-46.

Krumbacher 1903

Karl Krumbacher (επιμ.), *Das Mittelgiechische Fischbuch*, K. B. Academie der Wissenschaften, Μόναχο 1903.